

Küresel ve Bölgesel Terörizme Karşı Türk Devletleri Teşkilatı: Analiz ve Operasyon Düzeyi

Organization of Turkish States Against Global and Regional Terrorism: Level of Analysis and Operation

Muhammet MAĞAT

Doktorant, Bursa Uludağ Üniversitesi, SBE,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi A.B.D.,
muhammetmagat34@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3237-2995>

Makale Başvuru Tarihi: 04.08.2023

Makale Kabul Tarihi: 26.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Bekir PARLAK

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İİBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
bparlak21@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8919-6481>

ÖZET

Terörle mücadelede ulusal ve uluslararası anlamda yoğun bir devlet ve devletler üstü sistemlerin varlığı, başarıya ulaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası güvenlik sisteminin yeni ve etkili bir aktörü olduğu değerlendirilen Türk Devletleri Teşkilatının, bu anlamda küresel ve bölgesel terörizme karşı analiz ve operasyon düzeylerinde, uluslararası düzenin geleceğini etkileyecek bir mekanizma olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Türk Devletleri Teşkilatı, bir güvenlik topluluğu olarak, üye devletlerin ortak paydada olduğu bir politika üretme aygıtıdır. Ortak terör tehditleri çerçevesinde, üye devletlerin, Türk Devletleri Teşkilatını temsilen uluslararası güvenlik doktrininin yeniden şekillenmesinde aktif olmaları, bu çalışmada analiz edilmiştir. Bu çalışmada amaç, Türk Devletleri Teşkilatının “bir uluslararası güvenlik örgütü” olarak tanımlanabilmesinin tartışmasını sunabilmektir. Çalışmanın geneli, Türk Devletleri Teşkilatı nezdinde “terörle mücadele, istihbarat, uluslararası güvenlik doktrini, operasyonel kod/kapasite” gibi konularla çerçevelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Teşkilatın terörle mücadelede istihbarat yönetimi ve görev gücü; ikinci bölümünde, Teşkilatın uluslararası güvenlik doktrini ve üçüncü bölümde de Teşkilatın terörle mücadele kurulu mekanizması düzeyinde olası operasyonlar konuları irdelenmiştir. Sonuç olarak varılan nokta, Türk Devletleri Teşkilatının bir güven ve güvenlik artırıcı fonksiyonu sürdürmesi ve bu doğrultuda Türkiye-Azerbaycan-Özbekistan üçlü kurucu gücün aktif rolünü geliştirmesidir.

ABSTRACT

The existence of an intense national and international state and supra-state systems in the fight against terrorism plays an important role in achieving success. The Organization of Turkish States, which is considered to be a new and effective actor in the international security system, is thought to be a mechanism that will affect the future of the international order in terms of analysis and operation against global and regional terrorism. In this context, the Organization of Turkish States, functioning as a security community, is a policy-making device in which the member states have a common denominator. Within the framework of common terrorist threats, the activeness of the member states in the reshaping of the international security doctrine, representing the Organization of Turkish States, has been analyzed in this study. The aim of this study is to present the discussion of the definition of the Organization of Turkish States as an “international security organization”. The overall work is framed by topics such as “fight against terrorism, intelligence, international security doctrine, operational code/capacity” within the Organization of Turkish States. In the first part of the study, intelligence management and task force of the Organization in the fight against terrorism; In the second part, the Organization’s doctrine of international security is examined and in the third part, possible operations at the level of the Organization’s counter-terrorism committee mechanism are discussed. As a result, the point reached is that the Organization of Turkish States maintains a confidence and security-enhancing function and develops the active role of the Turkey-Azerbaijan-Uzbekistan tripartite constituent power in this direction.

Anahtar Kelimeler:

Türk Devletleri
Teşkilatı,
Uluslararası Güvenlik,
Terörle Mücadele,
İstihbarat,

Keywords:

Organization of Turkish
States,
International Security,
Counter-terrorism,
Intelligence,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): MAĞAT, Muhammet ve PARLAK, Bekir (2023), “Küresel ve Bölgesel Terörizme Karşı Türk Devletleri Teşkilatı: Analiz ve Operasyon Düzeyi”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.6(3), ss.581-592, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1338016>

1. GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Türklüğün tüm siyasi mülahazalardan bağımsız olarak bir bütünleşmeye olan ihtiyacı, gerek belli bir dönem bağımsızlık olgunluğuna erişememiş Türk cumhuriyetleri, gerekse de çalkantılı dönemlerden geçmiş ve siyasi güvenliğini tesis edememiş Türkiye Cumhuriyeti için çeşitli zorluklara muhatap olmuştur. Nihayet, kadim Türk şehri Semerkant'ta, dokuzuncu kez toplanan “*Türk Devletleri Teşkilatı*” (TDT) üye devletleri hükümet başkanları siyaset, dış politika ve güvenlik alanlarına güçlü vurgu yapmışlardır. Ortak askeri ve diplomatik toplantılar, ortak istihbarat şefleri toplantıları ve nice protokol ve anlaşmalar, haliyle uluslararası düzenin geleceğiyle ilgili bir heyecan oluşturmuştur. Sosyal medya istihbaratı, açık kaynak istihbaratı olanaklarının ve elektronik gözetlemenin zirvede olduğu bir dönemde, Türk başkentlerini ve önemli metropollerini tehdit ve tedhiş eden olayların meydana gelmesi, kritik süreçlerin habercisi olarak bir tablo çizmektedir. Aslında var olan göstergeler, yabancı bir senaryoyu resmetmemektedir. Türkiye'nin Azerbaycan'ı silahlendirdiğine dair ortaya atılan tezler bu durumu daha anlaşılır kılmaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın uluslararası sistemde etkili bir güvenlik topluluğu olacağı değerlendirilirken ve bu birlik gücü ve manifestosuyla “*terör örgütleri listesi ve haydut devletler listesi oluşturma*” gibi teşkilat nezdindeki muhtemel adımlar, doğal olarak bu terör döngüsünden memnun olan rakipleri/düşmanları tedirgin etmektedir. Tehditlerin algılanması ve değerlendirilmesi noktasında teşkilata üye devletlerin ortak paydada olduğu politika analizi düzeyi söz konusudur.

Uluslararası güvenliği tesis edici birlik duruşuyla, meşruiyeti nitelikli terörle mücadele operasyonlarının, Türk Devletleri Teşkilatı muhtemel Ortak Dış Politika ve Güvenlik mekanizmaları tarafından icra edilecek olması, uluslararası güvenlik doktrini anlamında dünya harp okullarının ve polis akademilerinin müfredatına yeni bir okuma kazanımı olarak girdi sağlayacaktır. 20 Kasım itibarıyla başlayan “*Pençe Kılıç Operasyonu*” ile aslında Türk devlet refleksinin çevik yansıması görülmüştür. Bu silahlı müdahale ile aslında Türk dünyasının şehirlerinin güvenliği de sağlanmakta, dünya kamuoyuna “*Türk Yüzyılı*” vurgusu, en yüksek politika düzeylerinden olan savunma ve güvenlik bağlamından gösterilmektedir.

Bu çalışmanın üç ana kısmında da yaygın olmak suretiyle, başlangıçta üye ülkelerde terör tehdidi bağlamında en fazla tehlike altındaki ülkeler olan Türkiye-Azerbaycan-Özbekistan üçlüsünün karşılaştığı “*PKK-IŞİD-Ermeni terörü*” işlenilmektedir. Çalışmada Birlik üye devletleri tarafından terörizm ve radikalleşme ile mücadele konusunda alınan önlemler değerlendirilmektedir. Metinde bu bağlamda Özbekistan'ın IŞİD ve Hizbu't-Tahrir ile olan mücadelesi ve Özbekistan Milli Güvenlik Teşkilatının münhasır raporlarına atıfta bulunulacaktır. Kazakistan ve Türkmenistan'ın bölgesel güvenliği tehdit eden IŞİD ayrılıkçılığına karşı geliştirdikleri devlet refleksleri de araştırma konusunun parçasıdır. Bu minvalde Türkiye'nin, bu sorunun ortadan kaldırılabilmesinde sağlayacağı politik, askeri ve istihbari (consultative) iş birliği kodları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca birlik üyesi ülkelerin Türkiye'nin terörle mücadele alanına sağlayacağı katkılar da konulara bağıntılı olarak yorumlanabilmektedir. Son zamanda Türkiye'nin PKK terörüyle ilgili kararlı ve başarılı etki durumuna olan Türk cumhuriyetleri katkısı hakkında da bir analiz ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Üye ülkelerin vatandaşlarının “*ortak terör tehditleri*” bağlamında bilinçlendirilmesi gerektiği de önemli bir anlam arz etmektedir. Bu kapsamda, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) sistemi ve üye devletler düzeyinde ulusal/uluslararası güvenlik doktrinin yeniden inşa edilebileceğinin anahtar konuları üzerinde değerlendirme yapılabilecektir. Bunun için tüm dünyada önemli bir “*uluslararası güvenlik örgütü*” olarak da tanımlanabilecek olan Türk Devletleri Teşkilatının operasyonel umdesinde gerçekleşecek olan, teröre karşı askeri ve polisiye güvenlik müdahaleleri hususene IŞİD, PKK ve türevlerine yönelik bir meşru müdafaa tablosu ortaya koyacaktır. Ulusal, bölgesel ve küresel boyutlarda, dünya barış ve huzurunun sağlanmasında önemli bir rolün ortaya çıkacağı açıktır. Bu doğrultuda, terörle mücadele politikaları ve uygulamaları ajandasında işbirliği protokollerinin kurumsallaşması tablosu da oluşacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın geneli temel olarak, Türk Devletleri Teşkilatı nezdinde “*terörle mücadele, istihbarat, uluslararası güvenlik doktrini, operasyonel kod/kapasite*” gibi konularla sınırlandırılmıştır.

2. TÜRK BİRLİĞİ NEZDİNDE TERÖRLE MÜCADELEDE İSTİHBARAT YÖNETİMİ VE GÖREV GÜCÜ

Terörle mücadele askeri ve istihbari işbirliğinin sağlanmasının, dünya güvenlik sisteminde “*bulanık sular*” olarak adlandırılan Hazar periferisinde önemli bir görev gücünün doğmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir (Dekmejian ve Simonian, 2003:3-9). Bu bölge, IŞİD'in de “*yakın çevre halka*” ve “*uzak çevre*

halka” olarak sözde değerlendirdiği bir alandır. Örgüt bu alanda, toprakları boyunduruk altına alma amacı gütmektedir. Bu alan IŞİD’in, Müslüman ülkeler de dâhil olmak üzere İslam Devleti sınırları dışında kalan ülkelerle ve toplumlara düşmanca mücadelesini etkin kıldığı alanı oluşturmaktadır (Ağır vd., 2021:105).

Uluslararası koalisyonların operasyonlarından darbe alan terör örgütü, farklı bölgelere ya da aynı bölgeler içindeki farklı kantonlara çekilerek; farklı örgütlerle ilişki halinde toplumsal destek temasıyla yeniden toparlanma süreçlerine girebilmektedir. Bu toplumsal destek temaslı toparlanmalar ise maalesef TDT hinterlandında kendine yer bulabilmektedir (Ağır vd., 2021:133).

2001 sonrası dönemde savunma ve güvenlik alanındaki atılan önemli adımlar, bölgesel güvenlik açısından, bölgesel anlamda ve ileriki dönemde küresel bir örgütün işaretleri olarak görülmektedir (Kocatepe, 2022:1-16). Orta Asya ve Kafkasya jeopolitiğinde meydana gelen çatışma, aşırıılıkçı yaygın terörizm gibi habis problemler, özellikle istihbarat alanında bir ortak işbirliği ihtiyacını ön plana çıkarmıştır. “*Türk Dilli Devletler İstihbarat Servisleri Konferansının*” kurulmasına ilişkin protokol, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Türkmenistan tarafından 20 Mayıs 1998’de imzalanmıştır. İstihbarat Konferansları periyodik olarak her sene farklı bir Türk ülkesinin ev sahipliğinde düzenlenmektedir. Türk Devletleri İstihbarat Birimleri Konferansında bölgesel sorunların yanı sıra, üye ülkelerin terörle mücadele ve güvenlik konularına yönelik ortak uygulamalar ve tedbirler gibi konular gündeme getirilmektedir (Dikmeci, 2021).

İkinci Karabağ Savaşı neticesinde geri alınan topraklarda, muhtemel “*terör eylemleri*” ve “*ayaklanma hareketleri*” gibi durumlara karşı “*güçlü bir istihbarat ağı*” ve “*sınır güvenliği yönetimi*” kusursuz çalışabilmelidir. DTX (Azerbaycan Devlet Tehlikesizlik Hizmeti) ve MİT (Türkiye Millî İstihbarat Teşkilâtı) arasında “*topyekûn meşverete*” (total consultation) dayalı protokollerin iyileştirilmesi ve garanti edilmesi beklenmektedir. Teknik olarak, tahmin ve ikaz istihbarat sistemi yöntemli; politika odaklı istihbarat üretimine önem verilmelidir (Mağat, 2020).

Bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren Özbekistan liderliği hiçbir zaman ulusal ve bölgesel güvenliğe yönelik gerçek tehditler hakkında herhangi bir yanılısamaya sahip olmadı. Afganistan’daki taraflar arasındaki sürekli çatışmalar ve komşu Tacikistan’daki iç savaş, farklı etnik ve bölgesel grupların çıkarları arasındaki çelişkiler ve artan dini aşırıılık, Orta Asya’da büyük bir bölgesel çatışmanın fitilleri olarak kaydedilmiştir (Sayfulin, 2014:169-184). Özbekistan, TDT bünyesinde ve devletler ile etkileşiminde çarpan etkisine sahiptir. Bölgenin güvenliği açısından Özbekistan, istikrarın ve güvenliğin kilit noktasını oluşturmaktadır (Kocatepe, 2022). Özbekistan istihbarat sistemi bu anlamda kilit role sahiptir.

Orta Asyalı yabancı savaşçıların Avrupa ve Rusya’daki saldırılara karışmasının nedeni, Suriye, Irak, Türkiye ve Afganistan’da savaş deneyimi olan bu cihatçıların büyük rezervinin, Avrupa’da sığınmacı mülteci statüsü almanın nispeten kolay olmasının ve kolluk kuvvetlerinin garip diller konuşan bu büyük cihatçı kitlesini izlemedeki zorluğu söz konusudur (Karmon, 2017).

Tehdit değerlendirmeleri, karar vericiler ve kolluk kuvvetleri için ele alınacak sorunları önceliklendirmek ve önlemeyi kolaylaştırmak için bir çerçeve sağlama ihtiyacına hizmet eder. Devlet dışı aktörlerden gelen güvenlik tehditlerini değerlendirirken, mevcut analizler temel olarak suç ve terör anlatılarına, bir dizi bilişsel ve davranışsal göstergelere (ideolojik motivasyonlar gibi) ve şiddeti ölçmeye dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşımlar, radikalleşmenin gayri resmi kurumsallaşmasına yol açabilecek dönüşüm süreçlerini ihmal etme eğilimindedir. Orta Asya’da Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından ikiye bölünmüş bir bölge olan Fergana Vadisi’nde özellikle mevcut tehdit değerlendirme şablonları içinde analiz edilmesi zor olan devlet dışı gruplar vardır. Örneğin, şiddet içeren davranışlar sergilemeleri gerekmiyor - ancak yine de yalnızca mevcut siyasi düzen için değil, aynı zamanda daha geniş uluslararası topluluk için bir tehdit oluşturabilirken, yerel topluluklar üzerindeki etkileri belirsizdir (Akchurina ve Lavorgna, 2014).

Bölgede yaşanan sorunların neden olduğu bu kararsızlık ile yönetim zayıflıkları Orta Asya’da nüfus yoğunluğunun en yüksek, sınır güvenliğinin ise en zayıf olduğu Fergana Vadisi’nde terör, radikalizm, narkotik ve insan kaçakçılığı gibi küresel güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına ve derinleşmesine neden olmaktadır (Birdişi, 2017).

Dirençliliğin (resistivity) yönetim (governance) ve güvenlik söylemindeki artan rolünün fazla Batı odaklı olup olmadığı konusunda süregelen bir tartışmanın olduğu da söz konusudur. Hem bölgesel hem de küresel düzeyde, uluslararası ilişkiler tarihinde çok çeşitli yansımaları ve insani, askeri, ekonomik ve güvenlik istihbaratını getiren başka bir dönüm noktası oluşturuyor (Musabay Baki, 2022). Özellikle Türkiye Millî İstihbarat Teşkilatının (MİT), güvenlik stratejilerindeki belirleyiciliği, terörle mücadele politikasındaki operasyonel kapasitesi Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) radyanında politika transferi araçlarıyla yayılmalıdır. Siyaset-

istihbarat arasındaki denge, “*Türk Birliği*” stratejik kültüründe, yeni istihbarat doktrinleri ışığında, ilgili tehdit parametrelerine münhasıran kazanım olarak sağlanmalıdır (Seren, 2021).

Güvenlik sorunları ve kapasite yetersizliği gibi iki temel sorun karşısında özellikle istihbarat yönetimi ve istihbarat görev gücünün bölgesel ve küresel işbirliği operasyonel kodlarına eklenmesi önemli bir gerekliliktir. Bunun için de ulusal güvenlik konuları yakın olan devletler birliği anlamında “*güvenlik kompleksi*” yaklaşımı, kaygıların doğru değerlendirilebilmesi anlamında önceliklidir (Birdişi, 2017). Açık tehditlere ve zorluklara karşı mücadelede önemli sonuçları elde etmenin ancak tutarlı ve sistematik çalışma, ortak ve koordineli çabalar ile mümkün olduğunu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, TDT istihbarat görev gücü platformunun anlamlı ve yapıcı tartışmalarının Türk dünyasında güvenliğin sağlanması yararına önemli bir katkı sağlayacağına inanılmaktadır (Tayfur, 2022).

Diğer bölümlerde de ele alınacağı gibi TDT’nin ilgi ve etki sahasında olacak olan terörizmle mücadelede istihbaratta en önemli unsur eğitim boyutudur. Teorik olarak temellendirilemeyen uygulamalar ve operasyonların sorunlarla karşılaşması büyük bir olasılıktır. TDT bünyesinde, “*istihbaratta okullaşma*” toplantılarda masaya getirilmesi beklenen önemli bir konudur. Bunun, değişen dünya siyasi yapılanmalarına uyumu, sürekli geliştirilmesi, istihbaratın dinamik doğasına adaptasyonu gibi faktörler güvenlik politika sistemi açısından bir kazanım olacaktır. Bu eğitim sürecine teorik ve pratik anlamda uyum sağlayabilecek personelin varlığının tesis edilmesi etkin aygıtların oluşturulmasında da yol gösterici olacaktır (Çağatay ve Karasoy, 2020:263-268).

Türkiye’de kurulması planlanan Milli İstihbarat Akademisi, bu minvalde TDT istihbarat kapasitesine ve dolayısıyla terörle mücadele kabiliyetlerine akademik ve idari anlamda önemli katkılar ve üye ülkeler arasında politika transferinin temelini oluşturmasına dayanak sağlayacaktır (TRT Haber, 2023).

3. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATININ ULUSLARARASI GÜVENLİK ANALİTİK DOKTRİNİ

Nahçıvan Anlaşması’nın 2. maddesine göre; “*TDT, bölgede ve dünyada barışı korumak; dış politikada ortak tavır sergilemek; uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırıcılık ve sınır ötesi suçlarla mücadele etmek için bölgesel ve ikili işbirliğini geliştirmek [...]*” için kurulmuş bir uluslararası örgüttür (Erkiner ve Eray, 2022).

Dünya sisteminde, yeni savunma teknolojileri, harp metotları; dış politika ve diplomasi dönüşümleri gerçekleşirken, böyle bir ortamda geleceğin harp senaryoları, değişen stratejiler ve ittifak anlayış ve arayışları, bölgesel anlamda yayılan çatışmalar, köktendincilik, sınır aşan suçlar, kitle imha sistemleri, siyasi güvensizlikler ve uluslararası terörizm gibi tablolar, başta Türkiye olmak üzere, gerçek anlamda Türkiye ile birlikte hareket etmek isteyen Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetleri, Azerbaycan ve Macaristan gibi ülkeleri de yeni bir düzen inşasına sevk etmektedir (Dikmeci, 2020:235).

Türk dünyasının TDT vasıtasıyla bir “*güvenlik topluluğu*” potansiyelini taşıdığını ifade etmek mümkündür. Terörizmle mücadele, bu doğrultunun önemli bir segmentini oluşturmaktadır. Sistemik güvenlik koduyla üye devletlerin politika bütünlüğü arz etmesi ve devlet başkanları düzeyinde “*yüksek masa toplantıları*” toplantılarının periyodik olarak düzenlenmesi, karşılıklı “*güven atmosferini*” sağlamlaştırmaktadır. Oluşan bu tabloda, Türk devletlerinin bölgesel ve uluslararası meselelerde ortak bir ittifak ilişkisi içerisinde çözümcü işbirliğini tesis etme ve etnik sorunları, terörizmi, ayrılıkçılık (separatizm) ve aşırıcılığı, yasadışı uyuşturucu ticaretini önlemede ve ortadan kaldırmada samimi bir işbirliği ortamının oluşması beklenmektedir. Türk devletleri içerisindeki “*hizipçi*” (sectarian-cliquish) faaliyetler diğer büyük güçlerin “*oyuncağı*” durumuna düşebileceği öngörüsü, ulus aşan tehditlerin sınır ötesinde ya da birlik sınırları dışında karşılanması etkili bir mekanizma işleyişi sunacaktır (Sarı, 2022:49).

Türk dünyası, hâlihazırda terörizmin çeşitli tehditleriyle karşı karşıyadır. Dini istismar eden hareketler, yabancı savaççı sorunları, vekâlet savaşlarının habis doğası ve sonunda Türk Birliği sistemine karşı oluşturulan diplomatik cephe, TDT’nin tüm politika safhalarında yüzleşmek zorunda olduğu kritik ve derin konulardır. Koordine surette yürütülecek tüm çabalar terörle mücadelede önemli kayıtların elde edilmesine yardımcı olacaktır. Kuruluştaki amaç, ortak dış politika ve güvenlik politikalarını kapsayarak, aynı zamanda terör örgütleri ile mücadele müşterek karar destek sistemi de yüksek hedefler doğrultusundadır. Tüm bunların başarıya ulaşması için üye ülkelerin siyasi istikrarı ve terörden arındırılmış olması, birlik için hayati önemdedir (İşildak, 2022:32).

Sovyet sonrası Orta Asya’nın jeopolitik ve jeo-ekonomik rolü, bölgeyi sürekli olarak farklı uluslararası aktörlerin çeşitli meydan okumaları ve tehditleri riskine maruz bırakmaktadır. Tüm ülkelerin farklı bir gelişme

yolu izlemesine rağmen, bazı zorluklar her devlet için eşit derecede tehlikelidir. IŞİD'in oluşturduğu tehdit, incelenmesi gereken uygun bir vakadır. IŞİD, Orta Asya ülkelerindeki siyasi durumu istikrarsızlaştırabilme potansiyeline sahiptir. Sivil toplumun çıkarlarını desteklemek için yeni yöntemler ve araçlar gerekmektedir. Jeo-ekonomik paradigma, zorlukların üstesinden gelmek, tehditleri önlemek ve birleşik oluşumla riskleri yönetmek için yeni araçlar ve mekanizmalar sorusunu gündeme getirmektedir. Orta Asya'da güvenliğin devletlerin iç istikrarına ve dış etkilere bağlı olduğu açıktır. Dini yönelimli aşırıcılık ve bunun sonucunda artan terör tehdidi beş Orta Asya ülkesinin tümü için bir gerçektir. Orta Asya ülkeleri, Afganistan, Sincan ve Keşmir'de olduğu gibi terör faaliyeti merkezlerinin etkisi altındadır. Müttefik kuvvetlerin Afganistan'dan çekilmesinden sonra Orta Asya'nın tüm bölgesinde siyasi durumun istikrarsızlaşma tehdidi artmaya başlamıştır. Siyasi İslam konusu bölge devletlerinin siyasi rejimlerine yönelik bir tehdit olarak tartışılmaktadır. Aşırıcılık, radikalizm, terörizm ve köktencilik terimleri de Orta Asyalı liderler tarafından istikrar tehlikesini tanımlamak için kullanılmaktadır. Ağırlıklı olarak Müslüman nüfus, jeopolitik konum, dini faaliyetlerin hükümetler tarafından bastırılması bölge devletlerinde “İslamcı militanlık” için elverişli bir alan yaratmıştır. Mevcut durum, Orta Asya rejimlerinin durumu kontrol etme yeteneği zayıfladıkça, dini yönelimli aşırılık yanlısı grupların güçlendiğini göstermiştir. Sonuç olarak, bazı İslamcı gruplar bölgesel bir halifelik çağrısı yapmaya başladı (Kukeyeva vd., 2016).

Afganistan'daki istikrarsız durum, Orta Asya'nın güvenliğine yönelik birincil olarak algılanan bölge dışı tehdit olmaya devam etmektedir. 1990'ların başından bu yana, uzayan Afgan iç savaşı ve 11 Eylül'den sonra Afganistan'ın ABD tarafından işgali, bölgesel güvenlik ortamının belirsizliğine katkıda bulunmuş ve bölgenin Güney Asya ile ekonomik işbirliği umutlarını baltalamıştır. Şu anda, Orta Asya hükümetleri, merkezi Afgan hükümetinin daha fazla zayıflamasının, hatta çökmesinin, yerli radikallerin yükselişine yol açacağından dolayı endişelidir. Afganistan merkezli çeşitli terör örgütleriyle ve en kötü senaryoda, 1990'ların sonlarında olduğu gibi, militanların kendi topraklarını işgal etmesiyle bağlantılıdır. Potansiyel güvenlik etkileri olabilecek ve bölgesel hükümetlerinin ortak çabalarını gerektirebilecek diğer bir sorun, Orta Asya vatandaşlarının IŞİD ve diğer aşırılık yanlısı gruplar için savaştıkları Afganistan, Irak, Suriye ve diğer “sıcak noktalardan” devam eden geri dönüşüdür. Geri dönen militanlar, kendi ülkelerinin hükümetleriyle doğrudan karşı karşıya gelmeseler bile, her an terörist faaliyetler için hayata geçirilebilecek uyuyan hücreler kurabilirler. Bu nedenle, bölgesel kolluk kuvvetleri ve güvenlik teşkilatları arasında artan terörle mücadele ve aşırılıkla (ekstremizm) mücadele işbirliğinin yanı sıra Orta Asya ülkelerinin Afganistan'ın yeniden inşasına daha aktif katılımı, komşu ülkelerdeki olumsuz gelişmelerin istikrarsızlaştırıcı etkisini en aza indirmeye hizmet edebilir. Orta Asya ile Afganistan arasında yeni demiryolu, elektrik iletimi ve gaz taşımacılığı girişimleri yoluyla genişletilen sınır ötesi işbirliği, Afgan çatışmasının barışçıl bir şekilde çözülmesine yardımcı olacak ve olumlu karşılıklı angajmana ve güçlendirilmiş bölgesel güvenliğe yol açacaktır (Aben, 2019).

Bölge devletleri tarafından terörizm ve aşırıcılıkla mücadelede, düşünce ve bağlılık ideolojisine yönelik milli güvenlik refleksi, uluslararası işbirliği mekanizmaları arayışının temelini oluşturmaktadır. TDT üye devletleri halklarının cihatçı ve anarşik eksenden uzaklaştırılması yönünde çalışmalar yapılması, tehlikenin önlenmesi noktasında önemlidir. Buradan hareketle, Orta Asya coğrafyasının bölgesel cihatçı ve propagandist ortamın güvenlikçi sisteme entegrasyonu, terörle mücadele mekanizmaları bağlamında yeni sistemlerin kurulması için motivasyon sağlayabilecektir (Ydyrys, 2017).

AGİT (*Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı- Organization for Security and Cooperation in Europe-OSCE*), güvenliği sağlamak için yeni yapıların oluşturulmasıyla bağlantılı olarak kendisine yeterli ve etkili bir rol bulmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, bölgenin bir bütün olarak Avrupa ve uluslararası güvenlik için artan stratejik önemini kabul eden AGİT, Orta Asya devletlerini yeni stratejisindeki önceliklerinden biri olarak görmektedir. Ancak bugün bile AGİT'in faaliyetleri, modern bölgesel süreçlerdeki uzun vadeli role dair kesin ve net bir anlayışa sahip değildir (Sayfulin, 2014:179).

Türk dünyası bölgesi, güvenlik konuları söz konusu olduğunda dünya toplumunun yakın ilgisi altındadır. Bölgedeki güvenlik sorunlarına örnek olarak Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ sorunu, Kazakistan'da son dönemde yaşanan iç siyasi gerilimler ve Kırgızistan'ın Tacikistan ile periyodik çatışmaların eşlik ettiği sınır sorunları verilebilir. Özbekistan ve Türkmenistan şu anda siyasi olarak nispeten istikrarlı olsalar da, Afganistan'a sınır komşusu olmaları bölgesel güvenliğin ölçülmesinde kilit parametrelerden biri olarak kabul edilebilir. Bu olaylar, örgüte üye devletlerarasındaki güvenlik işbirliğinin henüz tam anlamıyla çok taraflı bir formata dönüşmediğini göstermektedir. Bunun yerine, üye devletler birbirleriyle çok çeşitli düzeylerde işbirliği ve ikili güvenlik işbirliğini tercih etmektedirler. Örneğin Türkiye ile Azerbaycan arasındaki güvenlik işbirliği, Türkiye ile Kazakistan veya Kırgızistan arasındaki ilişkilerle kıyaslanamaz. Türkiye ve Azerbaycan arasındaki üst düzey güvenlik işbirliği, Türkiye ve Azerbaycan'ın birlikte müttefik olarak hareket ettiği Dağlık Karabağ'da 44 gün süren savaşa tam olarak yansımıştır. Çavuşoğlu'na göre Türkiye, Azerbaycan'ı “sahada ve

masada” destekledi. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki güvenlik ve askeri işbirliğinin “*stratejik ittifak*” düzeyine ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz (Mustofaev, 2022).

Uluslararası terörizm ve aşırılık, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçlar ve çevre sorunları dâhil Orta Asya’nın karşı karşıya olduğu çok sayıda tehdit dikkate alınmaktadır. Türkmen lider de zirvede imzalanan terör ve organize suçla mücadelede Hazar Denizi Güvenliğinde İşbirliği Anlaşması’na ek, sınır teşkilatları arasında işbirliği protokollerinin bölgede istikrarın güçlendirilmesine katkıda bulunacağını söylemiştir. Ayrıca askeri tedbirler açısından Hazar Denizi’nde bir güvenlik stratejisinin daha da geliştirilmesi ve benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Nurlayev, 2022).

Ulusal kimlik, dünya kimliği ve devletlerarası sistemler düzleminde müşterek bir düzen bağlamı oluşturulması anlamında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), başlı başına bir “*geniş coğrafyayı kapsayan*” örgüt niteliği taşımaktadır (Wallerstein, 2016:167-168). Bu minvalde, terörle mücadelenin tek başına yürütülmesinin güvenlik tehditlerinin devlet sisteminde stres artırıcı olduğu düşünüldüğünde, bütünleşik ortaklık mahiyetinde etkili bir terörle mücadele stratejisi, diplomatik, askeri, istihbari, kolluk ve adli koordinasyon, bir “*güvenlik topluluğu*” semsiyesi için ciddi bir gerekliliktir (Sarı, 2022:49-50).

Türk dünyası sathında tüm TDT üye ve üye adayları öncelikle karşılıklı kamu politikalarının anlaşılması noktasında bir örüntü oluşturmalı ve bu seviyede güvenlik sorunları müşterek devlet aygıtları vasıtasıyla ele alınabilmelidir. Bu doğrultuda TDT’ye müşahhas bir “*bölgesel güvenlik kompleksi*” varlığı söz konusu olacak ve uluslararası toplum düzeyinde önemli bir diplomatik potansiyel, “*Türk inisiyatifi*” olarak dünya siyasetine yansiyabilecektir. Bu minvalde TDT nezdindeki güvenlik topluluğunun başat öncülü devletlerarası diplomatik iletişimi doğru kullanabilmektir. Doğal bir topluluk kültürü ortaya koyduğu düşünülen TDT, bu minvalde iletişim ve etkileşim üzerine kurulu bir uluslararası mekanizma olarak gerek Türk dünyası içerisindeki gerekse de çevresindeki terör unsurlarının ve diğer güvenlik sorunlarının çözümünde güçlü bir varlık gösterebilecektir (Sarı, 2022).

Uluslararası güvenliğe katkı sağlayacak bir yapılanma inşasının ana mihengini ise askeri ittifaka dönüşme ortamı belirleyebilecektir. Bu minvalde, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne bağlı bir generalin Azerbaycan Savunma Bakanı Danışmanı olarak görevlendirilmesi gibi akredite transferler askeri ittifak kıstaslarını güçlendirebilecek ve uyumu hızlandırabilecektir. Ortak savunma sanayi, ortak güvenlik kaygıları, ortak çatışma önleme, ortak askeri eğitim ve doktrini ve ortak diplomatik manevralar gibi etmenler güçlü bir meşveret mekanizması için birer sistem parçası olabilecek ve Türk dünyası bütünleşmesine hizmet edebilecektir. Uluslararası güvenliğin sağlanması, barış gücü fonksiyonlarının etkin çalıştırılması ve uluslararası terörizme karşı etkin ve etkili mücadelede Türkiye’nin NATO doktriner birikimi ve operasyonel tecrübelerinin de TDT’yi askeri ittifaka dönüştürme ya da bu kanat boyutunu güçlendirme noktasında önemli bir rol oynayabileceği de ifade edilebilir (Kocatepe, 2022:269-272).

Uluslararası güvenliğe yönelik önemli konulardan biri de askeri sosyoloji alanıdır. Bu doğrultuda, sivil-asker ilişkileri, askeri seferberlik, askeri kültür, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolü, subay eğitim sistemi, silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılması, silahlı kuvvetlerin dönüşümü gibi önemli başlıklar söz konusudur. Bunlardan ilk olarak askeri kültür bağlamı, başlıca ordular arasındaki ulusal farklılıklar ve akıllı teknolojileri içermektedir. Uluslararasılaşmanın (internationalization) arttığı bir zamanda, ulusal kuvvetler barışı koruma ve barışı güçlendirme operasyonlarında ve insani yardım faaliyetlerinde birlikte çalışmak gerekmektedir. Uluslararası operasyonların komutanları, organizasyonları içerisinde iç kültürlerarası değişim varlığından haberdar olmalıdır. Bu uluslararası organizasyonların, kültürlerarası zorluklarla başa çıkmada nasıl başarılı olacakları önemli bir detaydır. Orduların barış harekâtlarında karşılaştıkları sorun, operasyon ortamında diğer ordularla olan kültürel farklılıklardır. Örneğin, her ne kadar NATO ülkeleri arasında verimli bir koordinasyonu destekleyen ortak bir askeri kültür var gözükse de Danimarkalı ve Amerikalılar ya da İngiliz ve Hollandalılar gibi geleneksel NATO ortaklarının arasında bile yanlış anlaşılmalara ve farklı operasyon tarzları olabilmektedir. Çeşitlilik ve yeni nesil güvenlik operasyonlarının zorluğu da dikkate alındığında, çok uluslu barış harekâtlarının ön koşulu, silahlı kuvvetlerin, farklı birçok yerel topluluğun orasındaki etnik, kültürel ve dilsel çeşitlilikle baş edebilmek zorunda olmasıdır. TDT nezdinde böyle farklılıkların olmayacağını söylemek mümkün olsa da yerleşik askeri kültürün “*Yeni Türk*” ekolüne uyumu bir müddet dirençle karşılaşabilecektir. İlk etapta, Türkiye, Azerbaycan ve Özbekistan üçlüsünün bu uyum hususunu zahmetsiz olarak aşabileceği düşünülmektedir. Buna ek olarak, silahlı kuvvetler, operasyonlarda yer alan diğer uluslararası aktörlerin kültürleri ile de başa çıkmak durumundadır. İkinci olarak, harp okullarındaki mesleki sosyalizasyon ve harp okulu kültürüdür. TDT üye devletlerinin harp okullarının akreditasyonu ve etkin bir ortak askeri eğitim müfredatının ortaya çıkması birliğin ortak güvenlik bürokrasisinin inşasında en temel adımlardan biri olabilir. Ortak muharip tatbikatların yanında ortak harp okullarının tesis edilip Türk Devletleri Teşkilatı uhdesinde silahlı kuvvetler eğitim öğretim

envanterine öncelikle dâhil edilmeleri beklenmektedir. Uluslararası güvenliğin sağlanması alt görev gücünde terörle mücadelenin bütünlük formatta devam ettirilmesinin başat motivasyonlarından biri şüphesiz askeri eğitim ve doktrindir (Caforio, 2017).

4. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI TERÖRLE MÜCADELE KURULU MEKANİZMASI DÜZEYİNDE OLASI OPERASYONLAR

Hâlihazırda, TDT kapsamındaki güvenlik işbirliği, istişari niteliktedir ve güvenlik topluluğu ideali için önemli bir potansiyel ve motivasyon taşımaktadır (Yesevi, 2022). Bunun yanında, TDT, yeni bir isim, organizasyon ve vizyonla uluslararası bir aktör olarak bölgesel güç denkleminde katılmıştır. Örgütün zayıf yönleri ve münhasıran karşılaşılabilecek tehditler olsa da gelecekteki potansiyel fırsatların varlığını da vurgulamak önemlidir. Ankara, yeni dönemin “*Türk Çağı*” olarak nitelendirilmesi ve “*Adriyatik Denizi ile Çin Seddi arasında uzanan bir Türk dünyası*” kavramının yaygın bir şekilde dile getirilmesiyle idealist ve milliyetçi dış politika aracılığıyla Türk devletleri ile ilişkilere öncelik vermiştir (Demir, 2022).

Bölgesel güvenlik ve savunma politikasında işbirliğinin ve operasyonel kodunun temel öncelikleri şu şekilde formüle edilebilir: tutarlı politikalar ve ortak eylemin geliştirilmesi ve uygulanması, bölgenin yetkili makamlarının terörizm, aşırılık, yasadışı silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, suçla mücadelede koordineli faaliyetleri ve yasa dışı göçle mücadeledir.

Bölgede dini aşırılık çatışması potansiyelini azaltmak ve dinler arası uyumu korumak için ortak önlemlerin kabul edilmesi; terörle mücadelede devletlerin ulusal mevzuatlarını uyumlaştırmayı amaçlayan önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması; dini aşırılıkla mücadele için tek bir programın uygulanması, ortak soruşturma, dini aşırılığın tezahürleri hakkında koordineli eylem gerektiren belirli materyaller üzerinde arama operasyonları; uyuşturucu kaçakçılığının ve bunların Orta Asya ülkeleri topraklarından yasa dışı geçişlerinin önlenmesinde sınır ötesi işbirliğinin geliştirilmesi önemli sayılmaktadır.

Sınır meselelerine ilişkin ulusal mevzuatın uyumlaştırılması; terörist grupların ve diğer suç unsurlarının sınır ötesine sızmasını engellemek; sınırda herhangi bir istikrarsızlık ve çatışma belirtisini izole etmek için etkili önlemlerin alınması; sınır ötesi konular da dâhil olmak üzere acil durumlarda karşılıklı yardım sağlanmasına ilişkin konuların ortak kararları; doğal ve insan kaynaklı afetlerin acil durumlarının önlenmesi ve ortadan kaldırılması konusunda etkin işbirliğinin sağlanması operasyonel anlamda kritik faaliyetlerdir (Sapiyev, 2017:46).

Ermenistan muhalefetinin Karabağ toprakları ve Zengezur Koridoru hakkında geliştirdiği siyaset, Kafkasya jeopolitiğinin bir kez daha askeri bir hesaplaşmayla karşılaşma riskini artırmaktadır (Demir, 2022). Eğer Moskova ve Ermenistan bölgede bulunan Ermeni milisler konusunda adım atmazlar ise bu milislerin Azerbaycan tarafından etkisiz hale getirileceği açıklanmış durumdadır. Zengezur Koridorunun açılmaması durumunda belirlenen hedeflere yönelik terörist değerlendirmesi yapıp, bu unsurların imha edileceği ifade edilmektedir (M5 Haber Merkezi, 2022).

TDT, terörle mücadele, sınır güvenliği, göç ve güvenlik alanındaki suçlarla mücadele konularında gelişmiş işbirliğini savunmaktadır (Demir, 2022). Orta Asya ülkelerinin kolluk kuvvetleri arasında etkili istihbarat alışverişi ve yasadışı/yasadışı aşırılık yanlısı örgütler üzerinde kontrol konusunda bölgesel düzeyde koordinasyon ve işbirliği yeterli üstü seviyede olabilmek hedefleri güdülmektedir. Özellikle Fergana Vadisi’ndeki Hizbu’t-Tahrir gibi dini aşırılıklar, Orta Asya’da güvenlik ve istikrar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Dwivedi, 2006). Bu tehdit, son zamanlarda Türkiye’de de baş gösterme eğilimindedir. Bir uluslararası güvenlik işbirliği örgütü adayı olarak TDT’nin bu sınavı başarıyla tamamlayabileceğine inanılmaktadır.

Operasyonel anlamda bir başka bağlam olarak, Türkiye-Azerbaycan ittifakı, Cumhurbaşkanları seviyesinde, İran’ın son dönemdeki tutumlarını “*meydan okuma*” olarak kodlamıştır. 10-11 Kasım 2022 tarihlerindeki TDT Zirve Toplantısı, Azerbaycan liderinin İran’a ve onun paramiliter/vekâlet savaşçılarına dönük çıkışlarının başlangıcı olmuştur. Aliyev bu toplantıda, “*TDT dışında kalan soydaşların hak, güvenlik ve milli kimliklerinin korunmasına*” yönelik vurgu yapmıştır. İran rejiminin Ermenistan ile olan ilişkilerini stratejik ittifaka dönüştürmesi, kendi topraklarındaki milyonlarca Azerbaycan Türkü’ne dönük ağır baskıları artırması, TDT’ye karşı İran refleksi, İran’ın “*düşman yaratma*” eğilimleri ve hatta Ermenistan ile “*bir millet iki devlet*” ilan etmesi, TDT’nin karşılaşılabilecek uzun vadeli bölgesel güvenlik sorunlarının temelini karikatürize etmektedir (M5 Haber Merkezi, 2022:95-97). Tahran’ın, öncelikle artan Türklük bilinci ve Türk inisiyatifi, Türkiye’nin Orta Asya’ya yönelik imkânlarının artmasından rahatsız olduğu ve bu sebeple Ermenistan’ı müttefik olarak seçtiği söylenebilir (Mağat ve Öztemel, 2022:120-123).

Azerbaycan bağlamında diğer başat önemli konu, Karabağ'ın tamamen Ermeni teröründen arındırılmasıdır. İkinci Karabağ Savaşı'nı ateşkesle durduran 10 Kasım 2020 Anlaşması çerçevesinde, Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardaki resmi ordusunu geri çekse de bölgede varlığını sürdüren yasadışı yönetimin ordusu devam etmektedir. Azerbaycan, "*barış gücü*" adı altında bölgede görev yapan Rus askerlerinin komutanlık karargâhının Hankenti'deki yasadışı Ermeni yönetimi ile geliştirdiği yakın ilişkiden de ayrıca rahatsızlık duymaktadır (M5 Haber Merkezi, 2023:109-111). Azerbaycan, bu "*terör ordusunun*" topraklarını terk etmediği takdirde operasyon hakkını kullanacağını doğrulamaktadır. Batılı kanattan gelen, Karabağ'da terör devletini koruma endişesi, Türkiye ve Azerbaycan'a karşı ambargocu (embargoer) politikaların "*kurumsallaştırılmaya*" çalışılması, Hankenti merkezli terör kamplarının görmezden gelinmesi gibi faktörler, TDT zirvelerinin güvenlik ve dış politika toplantılarının önemli konuları olacaktır. Bu minvalde, TDT üyesi devletlerin kendi aralarında ikili mutabakat, ittifak deklarasyonları oluşturmaları, politika ve operasyon boyutlarını etkileyebilecektir. Münhasıran, Azerbaycan-Türkiye arasında oluşturulup beyan edilen 15 Haziran 2021 Şuşa Deklarasyonu, kalıcı stratejik müttefiklik anlamında önemli bir örnek teşkil etmektedir (M5 Haber Merkezi, 2022:99-100).

Karabağ sorunu, 2021'e dek "*donmuş sorun*" olarak görülmüştür. Sorunun çözümüne matuf başarılı Azerbaycan dış politikası ve Azerbaycan'ın jeopolitik avantajı, operasyonel kod anlamında önemli kazanımlar sağlamaktadır (Mağat ve Öztemel, 2022:120-123). Azerbaycan, Sovyetler Birliği tarihinden günümüze kalan adaletsizlikleri de ortadan kaldırmak için yeni bir rota çizmektedir. Azerbaycan Türklerinin ata topraklarına dönüşü, Zengezur Koridoru sorunu, Nahçıvan ile günümüz Azerbaycan toprakları arasında kalan bölge olarak adlandırılan Batı Azerbaycan'daki madenlerin halen yasadışı Ermeni yönetiminin elinde işlenmesi gibi durumların, gerek Azerbaycan gerekse TDT seviyelerinde operasyonel gündemi yoğunlaştırdığı yorumlanabilir (M5 Haber Merkezi, 2023:101-102).

Azerbaycan kanalında, Türkiye'nin askeri ve teknik danışmanlığı, hususen diplomatik kanat başarısıyla perçinlendiğinde, egemen bir TDT kurumsallaşmasının hâsıl olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle TDT'nin, Suriye'nin kuzeyindeki Türk askeri operasyonlarını desteklemesi, operasyonel düzeyde bir bütünleşme zemini oluşturmaktadır. Kıbrıs, Kerkük, Kırım, Tebriz, Sincan gibi sorunların siyasi olarak bir adil sisteme eklenmesinde TDT'nin önemli inisiyatifler ortaya koyabileceğini söylemek mümkündür. Dünya hâkimiyet teorilerinden "*kara hâkimiyeti*" başta olmak üzere birçok teori, uluslararası güvenlik açısından en önemlilerden olan Türkistan bölgesi ve kadim Türk coğrafyasının ana hâkim güç odağı olacağını vurgulamaktadır (Kocatepe, 2022).

Türkiye cihetinden TDT operasyonel bağlama öncelikle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) faktörüyle dikkat çekmek gerekir. KKTC için TDT bünyesinde "*gözlemci ülke*" statüsü kararı, Kıbrıs'ta iki taraf arasında haksız statü dengesizliğini gidermeye ve adada egemen eşitliğe dayalı adil bir uzlaşının sağlanmasına hizmet edecektir. TDT, KKTC'yi muhtemel anakronik Rum terör dalgalarına karşı bir kalkan oluşturma (shield) kabiliyetine sahip olacaktır (Tatar, 2022:22-23). Diğer yandan, Türkiye'nin PKK-PYD-YPG üçlü terör bloku ile olan mücadelesi son yedi yılda geliştirilen yüksek teknoloji taarruz ve savunma sistemleri ve profesyonel kapasitesi artırılan güvenlik güçleri sayesinde başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Özellikle Suriye topraklarındaki süpürme harekâtları ve Irak topraklarındaki imha harekâtları ile ciddi sonuçlar elde edilmiştir.

Yurt içinde de başarılı güvenlik istihbaratı değerlendirmeleri sonucunda önemli iç güvenlik operasyonları sürdürülmektedir. Yapılan bu mücadeleler, Batılı bazı müttefikler nezdinde olumlu karşılanırken bazılarının değerlendirmeleri ise temkinli ya da tamamen karşıt olabilmektedir. Bu doğrultuda, başında da ifade edildiği gibi TDT, Türkiye gibi önemli bir üyesinin sürdürdüğü meşru müdafaa ortamının savunulmasında ve gereken uluslararası kamuoyu desteğinin ve uluslararası örgüt dayanağının sağlanmasında etkin ve saygın bir tablo çizilmesine zemin hazırlayacaktır.

Bunun yanında, Türkiye'nin PKK ve uzantılarına yönelik olarak sürdürdüğü propaganda önleyici faaliyetler de olumlu sonuç vermektedir. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde sağlanan güvenlik, özgürlük ve refah temalı ortam, bölgelerde yaşayan ulusal unsurlar üzerinde terör sempatisini toplama tablolarını ortadan kaldırmaktadır. Burada önemle belirtilmesi gereken husus, "*terörle mücadelede halkla ilişkiler birimleri*" aracılığıyla düzen sağlanan bölge ve illerde, minimal asayiş sorunlarının terör örgütü şehir gösterilerine dönüşmemesi için mücadelenin meşruiyet zeminini sağlamlaştırarak vatandaş odaklılığın yoğunlaştırılmasıdır. Hususen bölgede ve ülke genelinde terör ve terörizmi araştıran ve raporlar üreten üniversite birimleri ve araştırma enstitüleri tesis edilmesi önem arz etmektedir. Türkiye'de terör örgütlerine karşı kazanılan başarıların, kitlesel doğal afet, devlet-devlet eksenli bir savaş, salgın hastalık, siyasi ve ekonomik krizler gibi olağanüstü şartlarda da muhafaza edilebilmesi için, bahsedildiği gibi terörizm propaganda motivasyonunun tamamen kırılması ve ülkenin tamamının terör eylemi stresinden arındırılması şarttır. Bu doğrultuda, TDT'nin en önemli

üyesi konumundaki Türkiye Cumhuriyeti uluslararası kamuoyunda, uluslararası güvenlik ve barışın korunması ve sürdürülebilirliği anlamında güçlü bir örneği meydana getirebilecektir (Bakan ve Yıldırım, 2021:256).

Mevzubahis radikalleşmenin ve propaganda motivasyonunun önlenmesi faaliyetlerinde, terör örgütlerinin insan kaynağını kurutmak, Türkiye'nin önemli tecrübelerinden biridir. Terörizmi besleyen sosyal, siyasal ve ekonomik düzeylerde yapısal iyileştirmelerin yapılması, radikalizmden arındırma programlarının tasarlanması ve militanların örgütüyle olan ideolojik iltisakının kesilmesi ve bunların sonucunda “*kamu düzenine dönüş*” ana hedeflerdir. Terörizme karşı TDT güvenlik topluluğu inisiyatifiyle oluşturulacak politika koordinasyonu ortamının, diğer üye devletlerarasında bir politika transferi doğrultusu kurabileceği yorumlanmaktadır. Türk dünyasının ortak güvenliğine sağlanacak faydalar düşünüldüğünde, ortak bir mücadele stratejisine dayalı güvenlik politikası sisteminin güçlendirilmesi, Türkiye'nin başat aktörlüğünde önemli bir temel sağlayacaktır (Sarı, 2022:50).

Bu öneriler ve beklentiler ışığında, TDT çatısı altındaki her bir üye devletin, iç güvenlik yönetimi ve iç güvenlik istihbaratı konusunda sosyal ağ analizi faktörünü dikkate alması gerektiği yorumlanmaktadır. Ulusal güvenlik ile kamu güvenliğinin müşterek olarak koordine edilmesi, dünyada terörizmle mücadelede birçok teknoloji etkili olmaktadır. Uluslararası sistemin güvenilirliği açısından bir uluslararası örgütün üye devletlerinin iç güvenliği ve münhasıran iç güvenlik istihbaratı ulusal ve uluslararası düzeyde terör ve organize suçlar gibi tehdit olarak algılanan bilgi ihtiyaçlarına odaklanan önleyici bir istihbarat şeklidir. İç güvenlik istihbaratı açısından öne çıkan tehditler; terörizmle mücadele, casusluk ve sabotaj, yıkıcı faaliyetler, radikal etnik ve dini istismar eden hareketler ve organize suçlar olarak belirtilmektedir. Özellikle, iç istihbaratın analiz kültürünü içkin olması, ulusal ve uluslararası terör tehditlerinin ortadan kaldırılmasında, suç iltisaklarının tespitinde ve yorumlanmasında önemlidir. TDT üye ülkeleri genelinde dini istismarcı FETÖ ve IŞİD, etnik odaklı PKK-KCK gibi örgütlerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda iç güvenlik temasının Türk Birliği nezdinde güçlendirilmesi gereklidir (Ak, 2022:1-17).

Özellikle teknolojiyi etkin kullanmak önemli bir detaydır. Türkiye Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı Hakan Fidan¹ da PKK/KCK ile mücadelede insan istihbaratı, sinyal istihbaratı, elektronik istihbarat, görüntü ve uydu istihbaratı gibi istihbarat disiplinleri ile İHA-SİHA yeteneklerini bir bütün olarak kullanarak örgütü yöneten ana omurgayı etkisiz hale getirmeye odaklanmıştır (Şahin, 2023).

5. SONUÇ

Bölgesel düzeyde, Orta Asya devletleri, Afganistan ve Orta Asya'da faaliyet gösteren uluslararası ve bölgesel kuruluşların desteğiyle, çabalarını daha iyi koordine etmek ve yabancı savaşçıların oluşturduğu bir güvenlik tehdidine etkin bir şekilde karşı koymak için bir işbirliği mekanizması kurmalıdırlar. İstihbarat paylaşımı, sınır kontrolü ve kolluk kuvvetleri etkinliği bunların başında gelmektedir.

Bölgede ulusal sınırların güvenliği ve korunması konusunda büyük ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, günümüzde güvenlik açısından Orta Asya hala terörizmden iklim değişikliğine kadar bir dizi ciddi tehdit ve zorlukla karşı karşıyadır. Bunlarla başarılı bir şekilde başa çıkabilmek için öncelikle Orta Asya devletlerinin karşılıklı işbirliği ve koordinasyonlarını geliştirmeleri gerekmektedir.

Türk Birliği, istihbarat yönetimi, uluslararası güvenlik analitik doktrini, terörle mücadele, operasyonel kod gibi anahtar kelimeler bir araya getirildiğinde, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) için bir “*uluslararası güvenlik örgütü*” demenin doğru olduğu düşünülmektedir. TDT, uluslararası sistem içerisinde önemli bir potansiyel taşımaktadır. Çalışmanın genelinde terörizmle mücadele boyutuna odaklanılırken üye ülkelerin kapasite ve politikalarını da göz önünde bulundurmak önemlidir. Diğer devletlerin vekâlet savaşları yoluyla birbirlerine karşı mücadele yürütmeleri ve bunun sonucunda aşırıcılık, bölücülük, yoğunluklu terörizm gibi meyil ve eylemler artmaktadır.

TDT üye ülkelerini tehdit eden bu tür tabloların engellenmesi ise üç anahtar kelime ile uygulamaya atfen ifade edilebilir. Bunlar; istihbarat yönetimi, güvenlik doktrini ve operasyonel kabiliyettir. TDT bünyesindeki üye devletlerin bir kısmının iç sorunlarının çözülerek, Türkistan siyasi istikrarsızlığının belirli bir düzene tahvili, birliğin “*güvenlik ve savunma*” gibi kritik alanlarına ve münhasıran bölgesel güvenliğe önemli katkılar sağlayabilecektir.

1 MİT Başkanı Hakan Fidan son hükümet kuruluşunda Cumhurbaşkanı'nın tensipleriyle Dışişleri Bakanı olarak atanmıştır. MİT Başkanı olarak da İbrahim Kalın göreve getirilmiştir.

Orta Asya'daki Türk devletlerinin ortak çıkar kodlamaları, ulusal güvenliklerini tehdit eden faktörlere karşı koyabilmeleri ve Karabağ gibi TDT gücüne münhasır zaferler, doktriner kökenin üzerinde de olumlu etkilere yol açmaktadır. Çalışmanın başında da ifade edildiği gibi, bu anlamda, Türkiye-Azerbaycan-Özbekistan üçlüsünün kilit rolünün önemini belirtmek gerekir. TDT'nin terörizmle mücadelede askeri ittifaka dönüşmesi, bu üçlü arasında kolay görünmektedir. Kazakistan ve Kırgızistan'ın ise siyasi ittifak boyutunda kalacağı değerlendirilmektedir. Bölgede hegemonik (hegemonic) iddiası olmayan Türkiye ile birlikte "güvenlik şemsiyesi" askeri ve siyasi desteğin verilmesi ayırım gözetmeksizin beklenmektedir.

Bölgesel ve küresel güvenlik için küresel ve bölgesel terörizme karşı TDT'nin analitik kültür ve operasyon düzeyinin konu edildiği bu çalışmada, vurgulanması gereken nokta, etkin bir "terörle mücadele rejimi" ve "uluslararası güvenlik rejimi"nin TDT bünyesinde ihdas edilmesidir. Ayrıca, ilgili güvenlik kuruluşlarını politizasyona (politicization) uğratmadan, politika analizinin sürdürülebilir boyutta olgunlaştırılması, koordinasyonun kurumsallaştırılması ve çevik hükümetlerin öncelikle "bölgesel terörle mücadele doktrinleri" ile kökleşen yol gösterici etkenlerin sağlanması, küresel ve bölgesel barış ve ortamının sürdürülebilmesine katkı sağlayacaktır. Terörle mücadele kapasitelerinin artırılması ve hatta askeri destek verilmesinin, TDT bünyesinde devletlerarası iletişim, işbirliği, koordinasyon kurulması açısından kurumsal kültür inşa edebileceği anlaşılmaktadır.

Küreselleşme ve terörizmin paralel süreklilikle yoğunlaşıp yaygınlaştığı bir dünya siyaseti ortamında, ekonomik sorunlar, doğal afetler, bölgesel iç çatışmalar, soğuk ve sıcak savaşlar, yükselen göç davranışları, ülkelerin ve ülkeler sistemlerinin baş edebilme kapasitesini aşmaktadır. Bu şartlarda, sınırların kalkması ve ülkelerin karşılıklı bağımlılığının artması söz konusu olmuştur. Artan bu bağımlılık esaslı uluslararası ilişkiler denklemlerinde, birbirini anlayan ve doğrulayan devletler topluluğunun bir ulusal/kültürel ortaklığa yaslanma ihtiyacı kendini kanıtlamaktadır.

Burada ele alınmaya çalışılan küresel ve bölgesel boyutta terörle mücadeleye analiz ve operasyon cephesinden bakışta bile güncel bir çerçeveleme yapabilmenin zorluğu anlaşılmaktadır. Yüzyıllardan beri ortak kadim medeniyet ve kültür paydaşlığında birleştiğimiz Türki devletlerle entegrasyon ve uyum çalışmaları bizzat devlet ve hükümet başkanları düzeyinde halihazırda sürdürülmektedir. Bölüm içerisinde TDT nezdinde ihtiyatla üzerinde durulan konu, örgütün bir güven ve güvenlik artırıcı fonksiyonunu sürdürmesi gerektiğidir. Terörle mücadele gibi insan güvenliğini ve dolaylı olarak siyasal ve ekonomik güvenliği odak alan bir alanın, özellikle Türkiye-Azerbaycan-Özbekistan üçlü kurucu güç tarafından bir güvenlik istihbaratı analiz sistemli ve operasyonel kabiliyetli imkânlar doğrultusunda uluslararası sisteme adapte bir şekilde başarılı kılınması beklenmektedir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Yazar(lar), dergiye imzalı "Telif Devir Formu" belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye "Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu" gönderilmiştir. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The author(s) sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject.

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – Y1 ve Y2, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – Y1 ve Y2, Nihai Onay ve Sorumluluk – Y1 ve Y2. / Conceptualization, writing-original draft, editing – Y1 and Y2, data collection, methodology, formal analysis – Y1 and Y2, Final Approval and Accountability – Y1 and Y2.

KAYNAKÇA

- ABEN, Dauren (2019), “*Regional Security in Central Asia: Addressing Existing and Potential Threats and Challenges*”. **Eurasian Research Journal**, S.1(1), ss.51-65.
- AĞIR, Osman, GÜVEN, Mehmet Emin ve KATILMIŞ, Canan (2021). “*Irak ve Şam İslam Devleti*”, **Terör ve Propaganda** (Ed. Abdülkadir Baharçipek, Gökhan Tuncel, Osman Ağır), Nobel Yayınları, Ankara, ss.86-160.
- AK, Tarık (2022), **İç Güvenlik İstihbaratında Sosyal Ağ Analizi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- AKCHURINA, Victoria ve LAVORGNA, Anita (2014), “*Islamist Movements in the Fergana Valley: A New Threat Assessment Approach*”, **Global Crime**, S.15(3-4), ss.320-336.
- BAKAN, Selahaddin ve YILDIRIM, Umut Turgut (2021), “*Kürdistan İşçi Partisi (PKK)*”, **Terör ve Propaganda** (Ed. Abdülkadir Baharçipek, Gökhan Tuncel, Osman Ağır), Nobel Yayınları, Ankara, ss.211-265.
- BİRDİŞLİ, Fikret (2017), “*Orta Asya Bölgesel Güvenlik Kompleksi Bağlamında Kırgızistan-Özbekistan İhtilafı*”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, S.15(30), ss.123-143.
- CAFORIO, Giuseppe (2017), **Askeri Sosyoloji** (Çev. Zafer Uzun, Hakan Bayramlık), Nobel Yayınları, Ankara.
- ÇAĞATAY, Serkan Niyazi ve KARASOY, Hasan Alpay (2020), **İstihbarat: Devlet için Önem ve İşlevi**, LiteraTürk Yayınları, Konya.
- DEKMEJIAN, R. Hrair ve SIMONIAN, Hovann H. (2003), **Troubled Waters: The Geopolitics of the Caspian Region**, I.B. Tauris Press, New York (US).
- DEMİR, Can (2022), “*The Organization of Turkic States: Implications for the Regional Balance of Power*”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, S.(TDT Özel Sayısı), ss.39-71.
- DİKMECİ, Onur (2020), **Güvenlik 2.0: Savunma ve İstihbaratın Dönüşümü**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.
- DİKMECİ, Onur (2021), “*Türk Devletleri İstihbarat Servisleri Konferansı ve İstihbarat Savaşlarının Yeni Yüzü*”, **Academia** (E-Doküman), 21 Kasım 2021, <https://www.academia.edu/62120839/> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- DWIVEDİ, Ramakant (2006), “*Religious Extremism in Ferghana Valley*”, **Strategic Analysis**, S.30(2), ss.403-423.
- ERKİNER, Hakkı Hakan ve ERAY, İlayda (2022), “*Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı*”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, S.18(Özel Sayı), ss.217-250.
- İŞILDAK, Serdar (2022), “*Küresel Entegrasyonda Türk İşbirliği Modeli Olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yeri*”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bursa.
- KARMON, Ely (2017), “*Central Asian Jihadists in the Front Line*”, **Perspectives on Terrorism**, S.11(4), ss.78-86.
- KOCATEPE, Ömer Faruk (2022a), “*Türk Cumhuriyetleri'nin Bölgesel Güvenlik Kayguları Bağlamında Uluslararası Örgütlerle İşbirliği*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.130(257), ss.407-434.
- KOCATEPE, Ömer Faruk (2022b), **Türk Devletleri Teşkilatı: Politik ve Askeri İşbirliği**, Nobel Yayınları, Ankara.
- KUKEYEVA, Fatima, DELOVAROVA, Leila, ORMYSHEVA, T. A. ve CHUKUBAYEV, Yermek (2016), “*Security Threats and Challenges in the Post-Soviet Central Asia: Religion-Based Extremism on Case Study of ISIS*”, **Global Journal on Humanites and Social Sciences** S.4, ss.857-864.
- M5 HABER MERKEZİ (2022a), “*Kafkasya Zengezur Koridoru Yeni Savaş Nedeni*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi**, S.(2022/Kasım), ss.101-102.
- M5 HABER MERKEZİ (2022b), “*Türk Dünyasından Haberler: Barış Süreci Diaspora Darbesiyle Karşılaştı*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi**, S.(2022/Aralık), ss.99-100.

- M5 HABER MERKEZİ (2022c), “*Türk Dünyasından Haberler: Bakü-Tahran İlişkisinde Yüksek Tansiyon*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi**, S.(2022/Aralık), ss.95-97.
- M5 HABER MERKEZİ (2023a), “*Türk Dünyasından Haberler: Aliyev'in Milli Rotasında Yeni Durak Batı Azerbaycan*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi**, S.(2023/Ocak), ss.101-102.
- M5 HABER MERKEZİ (2023b), “*Türk Dünyasından Haberler: Orta Asya Putin'e Direniyor Kazakistan Saldırı Yaşar mı?*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi**, S.(2023/Ocak), ss.109-111.
- MAĞAT, Muhammet (2020), “*Güney Kafkasya’da Gecikmiş Bir Zaferin Ardından: “İyi Diplomasi” ve “İyi İstihbarat” Arayışı*”, **Kafkassam Kurumsal Web Sayfası** (E-Makale), 10 Aralık 2020, <https://kafkassam.com/muhammet-magat-guney-kafkasyada-gecikmis-bir-zaferin-ardindan-iyi-diplomasi-ve-iyi-istihbarat-arayisi.html> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- MAĞAT, Muhammet ve ÖZTEMEL, İlknur Şebnem (2022), “*Kıbrıs, Karabağ ve Kudüs'teki Çatışma Çözümlerine Dair Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, **Uluslararası Çatışma Çözümleri: Hukuksal Yöntemlerden Alternatif Çatışma Çözümüne** (Ed. Muzaffer Ercan Yılmaz), Nobel Yayınları, Ankara, ss.115-128.
- MUSABAY BAKİ, Pelin (2022), “*Turkic World Vision-2040: A Step Forward for the Resilience of Turkic Cooperation*”, **Perceptions**, S.27(1), ss.26-52.
- MUSTOFAEV, Murodjon (2022), “*The Organization of Turkic States: A New Approach to Global and Regional Challenges*”, **Perceptions**, S.27(1), ss.105-120.
- NURLAYEV, Umar (2022), **Türkmenistan’ın Güvenlik ve Dış Politikası**, Intpolsec Yayını, Malatya.
- SAPIYEV, Yerkebulan (2017), “*Regional Cooperation and Security Issues in Central Asia*”, **Florya Chronicles of Political Economy**, S.3(2), ss.41-70.
- SARI, Buğra (2022), **Anarşik Uluslararası Sistem İçinde Türk Dünyası Güvenlik Topluluğu**, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayını, Ankara.
- SAYFULIN, Rafik F. (2014), “*Republic of Uzbekistan Against Terrorism: Approaches, Experience, Prospects*”, **Central Asia and Regional Security** (Ed. P. Dash, Anita Sengupta, Murat M. Bakhadirov), KW Publishers, New Delhi, ss.169-184.
- SEREN, Merve (2021), “*Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım*”, **TESAM Akademi Dergisi**, S.8(2), ss.371-405.
- ŞAHİN, Anıl (2023), “*MİT Başkanı Hakan Fidan'dan İstihbarat ve İHA-SİHA Vurgusu*”, **Savunma Sanayist Kurumsal Web Sayfası** (E-Haber), 5 Mart 2023, <https://www.savunmasanayist.com/mit-baskani-hakan-fidandan-istihbarat-ve-ihha-siha-vurgusu/> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- TATAR, Ersin (2022), “*Yunan-Rum İkili NATO'nun Geleceğini Tehdit Ediyor*”, **M5 Savunma, Strateji ve Ulusal Güvenlik Dergisi** (Röp. Ardan Zentürk), S.377(2022/Aralık), ss.22-23.
- TAYFUR, Nazir Aliyev (2022), “*Kırgızistan Cumhurbaşkanı Caparov, Türk Dünyasının İstihbarat Başkanlarını Kabul Etti*”, **Anadolu Ajansı** (E-Haber), 26 Temmuz 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistan-cumhurbaskani-caparov-turk-dunyasinin-istihbarat-baskanlarini-kabul-etti/2645866> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- TRT HABER (2023), “*Milli İstihbarat Akademisi Kurulacak*”, **TRT Haber** (E-Haber), 9 Şubat 2023, <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/milli-istihbarat-akademisi-kurulacak-744725.html> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- WALLERSTEIN, Immanuel (2016), **Jeopolitik ve Jeokültür**, Küre Yayınları, İstanbul.
- YDYRYS, Kanat (2017), “*İŞİD ve Orta Asya*”, **ANKASAM** (E-Doküman), 11 Ocak 2017, <https://ankasam.org/isid-ve-orta-asya/> (Erişim Tarihi: 03.04.2023).
- YESEVİ, Çağla Gül (2022), “*Examining the Organization of Turkic States: A Teacher and Norm-Creator*”, **Perceptions**, S.27(1), ss.2-25.